Diminuarea dificultăților de predare-învățare în sistemul on-line

Oana PREDA¹

Abstract

The COVID-19 pandemic that resulted in a shift towards on-line teaching and learning resulted in countless difficulties concerning the access to efficient education, especially in the case of children from families with a lesser-endowed socio-economic and cultural background, or children with learning problems, with ADHD or various disabilities (visual or hearing impairment, intellectual disabilities, autism spectrum disorders, etc.). Moreover, even pupils who actually have technical access to the new teaching-learning system run the risk of losing their motivation for learning.

The efficient activity of and the results obtained by many teachers whose approach has been successful have shown the efficiency of integrated curricula whose teaching tasks are structured in learning sequences and whose testing patterns are personalized. By putting into practice, the principle of cognitive motivation development through an interactive process of teaching and learning that relies on structured learning sequences and employs personalized assessment techniques, reaching formative pedagogical objectives becomes possible even in the on-line teaching-learning system.

Keywords: online teaching system, online learning, motivation for learning, interactive process, structured learning sequences, personalised assessment.

Pandemia cauzată de COVID-19 a dus la trecerea în sistemul de predare-învățare on-line, ceea ce a creat numeroase dificultăți de acces la o reală educație mai ales pentru copiii proveniți din familii cu un statut socio-economic și cultural scăzut. Mulți elevi din mediul rural sau din orașe care nu dispun de tablete, computere sau o infrastructură de acces la internet adecvată sunt, de fapt, excluși din sistemul de predare-învățare on-line.

Problemele dificil de surmontat create de sistemul on-line sunt mai mari la elevii cu dificultăți de învățare, cu ADHD și la cei cu diferite dizabilități (de auz, de vedere, intelectuale, tulburări din spectrul autist etc.).

Pe fondul sistemului de predare on-line există riscul scăderii pronunțate a motivației învățării, chiar și la elevii care din punct de vedere tehnic au acces la acest sistem instructiv-educativ on-line.

Tocmai de aceea se impune ca profesorii și părinții elevilor să prevină în primul rând scăderea motivației învățării. Stimularea motivației este o premisă importantă pentru participarea conștientă și activă a elevilor la învățarea on-line.

1. Rolul obiectivelor din domeniul afectiv, motivațional și cognitiv în predarea on-line

Pentru integrarea școlară a copiilor și tinerilor în sistemul on-line este necesar să se asigure o convergență a numeroși factori: socio-economici și culturali familiali, infrastructură a școlilor, climat educațional, strategii psihopedagogice și psihologice de incluziune școlară, stimularea motivației pentru învățare, aplicarea teoriei inteligențelor multiple, curriculum adaptat, strategii didactice activizante și evaluare formativă.

Lipsa sau insuficienta motivație pentru învățarea școlară poate să fie determinată de atitudinea indiferentă sau chiar ostilă pentru actul educațional școlar în sistemul on-line, manifestată de unii părinți care au o situație economică și culturală precară și care neglijează dezvoltarea personalității copiilor. În astfel de cazuri, pe lângă măsurile economico-sociale luate pe baza politicii de combatere a sărăciei, se impune o intervenție educativă timpurie pentru copiii proveniți din familii defavorizate, prin implicarea mediatorului școlar și a profesorilor de sprijin pentru consilierea părinților și elevilor.

Programele de „Educație remedială” și de stimulare cognitivă care trebuie concepute personalizat în sistemul de predare-învățare on-line sunt utile pentru prevenirea și combaterea abandonului școlar. Dar se știe că inteligența este pusă în funcție și orientată spre anumite scopuri de factorii emotiv-activi ai personalității și că în structura aptitudinii școlare alături de factorii intelectuali ființează și factori nonintelectuali, în rândul cărora cei motivaționali și afectivi dețin o pondere însemnată.

Desigur, motivația intrinsecă a învățării se formează mai greu și nu la toți elevii, dar emoțiile legate de cunoaștere și diverse trebuințe pot fi stimulate și dezvoltate la niveluri care să permită valorificarea potențialului cognitiv real al elevilor. Transpunerea în fapt a principiului învățării prin acțiune și a principiului stimulării și dezvoltării motivației cognitive facilitează atingerea unor obiective didactice formative (Preda, 2009 a, p. 111-140).

În strânsă interrelație cu crearea optimum-ului motivațional în condițiile

predării on-line, fiecare profesor va urmări dezvoltarea unor stări afective stenoase, care să reducă anxietatea unora dintre elevi, iar pe fondul echilibrului afectiv să se clădească atracția față de conținutul disciplinei școlare predate. Pornind de aici, pe baza strategiilor didactice activizante, a unor tehnici motivogene, se poate dezvolta plăcerea de a învăța, curiozitatea, încrederea în capacitățile cognitive, bucuria succesului, bucuria descoperirii/redescoperirii soluțiilor unor probleme, a unor reguli, principii etc.

Substructurile psihice afective și motivaționale necesare învățării sunt atât premise, cât și consecințe ale atingerii obiectivelor cognitive, concepute în desfășurarea lor procesuală, inclusiv a celor operaționalizate. Pentru atingerea obiectivelor formative este necesar ca profesorul să stimuleze emoțiile și sentimentele cognitive ale elevilor, inclusiv prin adaptarea curriculară pentru sistemul on-line și aplicarea unor programe de învățare remedială.

Stimularea motivației învățării în contextul predării on-line

Predarea în sistemul on-line impune remodelări ale predării-învățării și ale programului de evaluare, precum și întăriri pozitive în consens cu particularitățile psihosociale ale elevilor și cu cerințele curriculare. În aceste condiții, măiestria pedagogică își spune cuvântul, profesorul bun fiind capabil de a stârni curiozitatea elevilor prin „elemente-surpriză” incluse în demersul didactic (filme, imagini, scheme relevante pentru tema care s-a abordat).

Instruirea interactivă în sistem on-line face posibilă organizarea unor activități în

care se întrepătrund caracteristicile programelor educaționale cu reprezentările, cunoștințele empirice, dorințele și preocupările elevilor. În actuala paradigmă a design-ului educațional în sistemul on-line, activitatea de predare-învățare trebuie să fie axată pe achiziția unor competențe tot mai complexe și variate: cognitive, afectiv-motivaționale și nu doar pe asimilarea unor informații.

Mai mulți cercetători (Ausubel, Robinson, 1981; Wigfield, Eccles și Rodriguers, 1998, p. 73-108; Laveault, Leblanc și Lerou, 1999, p. 81- 98) au subliniat faptul că sporirea eficienței procesului de predare-învățare și a autoreglării învățării școlare se poate realiza pe baza interacțiunii între procesele cognitive, metacognitive și determinanții motivaționali. În acest sens, este util să se ia în considerare următoarele aspecte psihopedagogice care contribuie la dezvoltarea motivației școlare menționate de mai mulți cercetători (Ausubel, Robinson, 1981; Preda 2009 b, p.137-140) :

Acceptarea unui punct de vedere realist privind aspectele reale ale funcționalității motivației elevilor. Profesorii trebuie să accepte că motivația extrinsecă și motivația intrinsecă pot duce – prin întrepătrunderea lor – la creșterea randamentului școlar.

Evaluarea motivelor învățării. În cazul în care unui elev nu i se poate capta atenția și interesul, profesorul trebuie să detecteze și să evalueze exact structura și funcționalitatea sistemului motivațional, emoțiilor și sentimentelor cognitive ale elevului respectiv, raportându-le la cerințele sarcinilor didactice.

► Dezvoltarea impulsului cognitiv, pe baza stimulării și orientării trebuinței de activism și a trebuinței de explorare, paralel cu stimularea și dezvoltarea emoțiilor și sentimentelor cognitive (curiozitatea, mirarea, îndoiala, bucuria descoperirii).

Punerea în funcțiune a unui nivel adecvat al motivației. Cercetările au demonstrat că forța mobilizatoare și eficiența optimum-ului motivațional sunt determinate de trebuința de performanță și nivelul de aspirație al elevului, de capacitatea sa de autocunoaștere și de evaluarea adecvată a dificultăților reale ale sarcinilor didactice. Motivația optimă scurtează timpul necesar învățării, inclusiv la elevii cu ritm mai lent, la care prin activizarea proceselor cognitive se antrenează și ritmul învățării.

Utilizarea predării pe grupe de nivel. Elevul poate fi determinat să intre în „competiție” cu propriile sale realizări anterioare.

Strategii didactice favorabile predării-învățării în sistemul on-line

Bunele practici ale profesorilor au demonstrat că în sistemul de predare on-line sarcinile didactice care sunt structurate pe secvențe de învățare și pe utilizarea unor teste de cunoștințe lasă libertatea alegerii de către elevi a unor itemi suplimentari, gradual mai complecși, pe lângă itemii obligatorii. În aceste condiții se antrenează și se dezvoltă trebuința de performanță și nivelul de aspirație al elevilor.

În sistemul predării-învățării în sistemul on-line, programele curriculare integrate și proiectele educative personalizate pot viza competențele care trebuie urmărite

cu precădere pentru fiecare copil, vizând zona proximei dezvoltări a substructurilor cognitive, pe un fond motivațional-afectiv stenic.

Conținuturile disciplinelor, strategiile didactice și programele personalizate de intervenție educativă în sistemul on-line trebuie structurate pe secvențe de învățare (Tabelul 1).

Tabelul 1. Avantaje ale utilizării unui program structurat pe secvențe de învățare

Asigurarea unui mediu stimulativ	
Avantaje pentru elev suscită interesul; incită la experimentare în variante diferite; activitatea de învățare se poate desfășura și pe baza jocurilor didactice, a unor filme, imagini relevante.	Avantaje pentru profesor prezintă informația în mod atractiv, corespunzător nivelului de pregătire al copilului; mobilizarea adecvată previne activismul redus al unor elevi.
Creșterea graduală a dificultății secvențelor de învățare	
Avantaje pentru elev repetă secvența în variante modificate până la însușirea completă a informației; revine la secvențele anterioare, permițând reluarea traseului percepție → reprezentare → noțiune; permite utilizarea transpunerii în cuvinte și a utilizării unor simboluri care mediază interiorizarea acțiunilor obiectuale.	Avantaje pentru profesor recurge la activități adecvate particularităților individuale, respectând ritmul de lucru al copilului; sesizează mai rapid ceea ce nu a înțeles copilul și revine la secvențe mai ușoare sau în variante mai simple acțiunea efectivă însoțită de verbalizare duce la consolidarea conținutului obiectual în variante de joc și învățare.
Restructurarea și transferul informațiilor se realizează mult mai ușor și mai rapid	
Avantaje pentru elev este solicitat să caute rezolvări în situații variate; reține mai ușor elementele esențiale și poate recurge la generalizări; este stimulat să recurgă la raționamente.	Avantaje pentru profesor mobilizează adecvat capacitatea de memorare și transfer de cunoștințe; solicită anticiparea și apelul la situații virtuale pe bază de raționamente.
Suportul afectiv și motivațional adecvat	
Avantaje pentru elev trăiește succesul și se simte provocat pentru a accepta sarcini mai dificile; revenirea la o secvență anterioară găsiind un feedback adecvat în situațiile în care soluțiile nu pot fi contestate ori puse la îndoială.	Avantaje pentru profesor evaluarea mai ușoară a gradului de stăpânire a noțiunilor/cunoștințelor; mobilizează mai intens potențialul de învățare al copilului; permite deprinderea copilului cu autoevaluarea cunoștințelor .

Pentru construirea instrumentelor de gândire, cercetătorii (Tardif, 1970; Perraudau, 1996) consideră că în proiectarea demersului de predare centrat pe stimularea cognitivă trebuie să se țină seama de următoarele cerințe:

–proiectarea strategică a sarcinilor și informațiilor de învățat, ceea ce implică atenția, anticiparea și verificarea din partea elevului, iar din partea profesorului este necesară specificarea

tipului de ghidaj și a modului de derulare a lecțiilor prin secvențe de învățare structurate logic;

- asigurarea unei autoreglări cognitive cu centrare pe sarcină;
- materialul de învățat prezentat elevului trebuie să faciliteze centrarea pe sarcină și nu pe date irelevante;
- să fie încurajată autoevaluarea;
- să existe o fază de transfer între sarcina efectuată și alte sarcini școlare.
- evaluarea cunoștințelor să fie predominant formativă.

În sistemul de predare on-line, este util ca profesorii să țină seama de ideile lui Bruner (1970, p. 41), care arată că prin activizarea elevului, procesul de instruire asigură participarea sa conștientă la asimilarea cunoștințelor și utilizarea acestora în diferite contexte: „A instrui pe cineva nu este o chestiune de înmagazinare de rezultate (memorare de informații), ci presupune a-l învăța să participe la procesul care face posibilă crearea de cunoștințe; nu predăm o materie oarecare pentru a produce mici biblioteci vii în acea materie, ci pentru a-l face pe elev să gândească el însuși și să ia parte la procesul de creare a cunoștințelor. Cunoașterea este un proces, nu un produs.”

O consecință ce rezultă din teoria lui Bruner se referă la faptul că pentru eșecul școlar al unor elevi, pe lângă lipsa interesului și motivației școlare, există cel puțin două explicații de nuanță pedagogică:

a) Disciplinele pe care trebuie să le parcurgă elevii nu sunt predate într-o manieră care să satisfacă modalitatea de reprezentare a lumii și de cunoaștere

specifică fiecărui elev (activă-obiectuală, iconică, simbolică)

b) În proiectarea și implementarea procesului de instruire se ignoră dimensiunea culturală a învățării (există probleme și modalități de soluționare a acestora tipice unei culturi sau alteia). Prin urmare, recomandarea lui Bruner este ca predarea unei discipline să se facă astfel încât să se pornească de la modalitatea de gândire prin care operează copilul.

Procesul de învățământ, prin modul de structurare a informației, trebuie să evidențieze și să dezvolte operațiile cognitive cerute de situațiile-problemă, iar activitatea cognitivă trebuie analizată în conformitate cu strategia sau regulile cu ajutorul cărora informația este organizată, transformată, manipulată și reprezentată mintal pentru a da naștere la o informație nouă. Se desprinde de aici ideea cu privire la structurarea curriculum-ului în spirală: învățarea și apoi reluarea unor concepte, principii și strategii rezolutive cu o mai mare complexitate la nivelurile școlare superioare.

Bibliografie

- Ausubel, P.D., Robinson, G.F. (1981). *Învățarea în școală. O introducere în psihologia pedagogică.* București: E.D.P.
- Bruner, J. (1970). *Pentru o teorie a instruirii.* București: E.D.P.
- Laveault, D., Leblanc, R., Leroux, J. (1999). *Autorégulation de l'apprentissage scolaire: interaction entre processus métacognitifs et déterminants de la motivation.* În: C. Depover, B. Noël (Eds.) *L'évaluation des compétences et*

- des processus cognitifs. Paris, Bruxelles: De Boeck & Larcier: p. 81- 98.
- Perraudau, M. (1996). Les méthodes cognitives. Apprendre autrement à l'école. Paris: Armamd Colin.
- Preda, V. (2009 a). Principiile didacticii în viziunea teoriilor constructiviste. In : M. Ionescu, M. Bocoș (coord.). Tratat de didactică modernă. Pitești, Editura Paralela 45 : 111-144.
- Preda, V. (2009 b). Obiectivele procesului de predare-învățare. In : M. Ionescu, M. Bocoș (coord.). Tratat de didactică modernă. Pitești, Editura Paralela 45 : 145-170.
- Tardif, J. (1997). Pour un enseignement stratégique. L'apport de la psychologie cognitive. Montréal: Les Editions Logiques.
- Wigfield, A., Eccles, J.S., Rodriguers, D. (1998). The development of children's motivation in school contexts. *Review of Research in Education*, 23: 73-118.
1. Profesor psihopedagog. Școala Gimnazială Specială CRDEII Cluj-Napoca
- Email: dana_preda2004@yahoo.com